

École Doctorale Régionale en Sciences
Sociales

*Directii și teme de cercetare în
studiile de gen din România*

Atelier

Colegiul Noua Europă
București
5 iulie 2002

VoluM coordonat de
Ionela Băluță
Ioana Cîrstocea

Colegiul Noua Europă

Redactor: Irina Vainovski-Mihai

SERIA DE PUBLICAȚII RELINK

Direcții și teme de cercetare în studiile de gen din
România

Copyright © 2003 – École Doctorale en Sciences
Sociales. Europe Centrale și Colegiul Noua Europă

ISBN 973-85697-5-3

ISTORIA GREACĂ ȘI STUDIILE DE GEN

ZOE PETRE

Câmpul studiilor istorice privitoare la Antichitate a fost radical modificat în ultima jumătate de secol prin reînnoirea metodologică propusă de echipa reunită în jurul lui Jean-Pierre Vernant și a centrului „Louis Gernet” de la EHESS. Contestată în diverse moduri în anii '60 ai secolului trecut, referința la opera de pionierat a lui Louis Gernet și a discipolilor săi a devenit astăzi una clasică, antrenând răspândirea unor noi perspective în studierea lumii antice grecești, inclusiv prin introducerea unei problemeatice circumscrise studiilor de gen.

În 1974, când Jacques Le Goff și Pierre Nora își publicau cartea manifest intitulată *Faire de l'Histoire*,¹ istoria lumii antice și a civilizației grecești îndeosebi se aflau în avangarda „noilor direcții”, precum și în avangarda „noilor obiecte” ale cercetării istorice. Prezența „istoriei femeilor” între noile orientări ale istorie antice era evidentă, fără însă ca ea să constituie un domeniu de cercetare autonom. Departe de a însemna o absență, acest refuz implicit de a conferi studiilor de gen o independență completă exprima de fapt voința de a menține aceste cercetări în contextul lor – social, dar și politic,

¹ Jacques Le Goff et Pierre Nora, *Faire de l'Histoire*, Paris, Gallimard, 1974, 3 vol. (I. *Nouveaux problèmes*, II. *Nouvelles approches*; III. *Nouveaux objets*).

cel puțin în cazul Antichității – și de a nu întrerupe în mod artificial țesătura raporturilor complexe care le conectau la ansamblul istoriei grecești așa cum o concepeau cercetătorii care cunoscuseră experiențele unei lecturi antropologice a obiectului lor de studiu.

Orice privire retrospectivă este obligată să constate dubla realitate a cercetărilor consacrate genului în Antichitatea greacă – apariția lor precoce, pe de o parte, iar pe de altă parte, voința permanentă de a le asigura o imersiune sistematică în ansamblul raporturilor sociale caracteristice lumii grecești. De la primele tentative consacrate acestei problematici, printre care trebuie citat înainte de toate studiul-pionier al lui Jean-Pierre Vernant despre cuplul divin Hestia–Hermes,² precum și cel al lui Pierre Vidal-Naquet despre categoriile marginale în societatea greacă – meșteșugari, iloți, femei și adolescenți – surprinse în toată complexitatea raporturilor lor reale și imaginare cu cetatea bărbaților adulți,³ până la anchete centrate explicit pe istoria femeilor din Grecia, precum cele reunite de Pauline Schmitt în primul volum din *Histoire des femmes en Occident* coordonată de Georges Duby și Michelle Perrot,⁴ trebuie remarcate în același timp importanța acordată perspectivelor studierii genului și refuzul de a separa această problematică de studiul lumii sociale în ansamblu. Or, tocmai această dublă determinare este, după părerea mea, cheia pentru o dezvoltare a studiilor de gen într-un spirit riguros,

² J.-P. Vernant, *Hestia-Hermès. Sur l'expression religieuse de l'espace et du mouvement chez les Grecs* (1955), în id. *Mythe et pensée chez les Grecs*, Paris, Maspéro, 1981, I, 124-170.

³ P. Vidal-Naquet, *Esclavage et gynécocratie dans la tradition, le mythe, l'utopie* (1970), în id. *Le chasseur noir, Formes de pensée et formes de société dans le monde grec*, Paris, Maspéro, 1983.

⁴ Georges Duby et Michelle Perrot, éd., *Histoire des femmes*, I, Paris, Seuil, 1986.

departe de oportunismul oricărei „istorii la modă”, cheia către dobândirea unor drepturi depline și durabile, pe care aceste cercetări le merită în ansamblul studiilor istorice.

Ar mai fi poate de remarcat și faptul că primele studii, cele care au deschis calea cercetărilor de istorie antică spre subiecte din sfera genului, aparțin, în Franța cel puțin, unor autori bărbați. Situație rară într-o sociologie contemporană a producătorilor de studii de istoria femeilor, această indiferență a studiilor de gen la „genul” autorilor lor le-a conferit din capul locului statutul de obiect legitim, nici polemic, nici marginal, în ansamblul studiilor de istorie greacă. Fără a tăgădui o realitate de necontestat – și anume raportul determinant dintre dezvoltarea feminismului militant și explozia studiilor de istoria femeilor –, trebuie totuși menționat că, adesea, consecințele acestui raport au afectat relevanța științifică a punctelor de vedere exprimate în studii așa-zis științifice, dar care aparțineau de fapt unor demersuri politice sau ideologice ale autorilor, sau mai degrabă ale autoarelor: stă mărturie, de exemplu, istoria așa-numitului „matriarhat”, construcție factice de secol XIX, recuperată din nefericire de o ideologie feministă excesiv de militantă. Or, plasând de la bun început studiile de gen în contextul real al istoriei sociale, direcția promovată de echipa lui Jean-Pierre Vernant a fost cel mai important baraj împotriva eventualelor excese ale unui feminism agresiv, aflat în căutarea nu atât a unui adevăr istoric, ci mai degrabă a unei false legitimități preistorice, fără nici o legătură cu o cercetare științifică demnă de acest nume.

Distanța impusă de refuzul unei autonomii complete a studiilor de gen, ideea că ele reprezintă o miză științifică, și nu un obiect asupra căruia se concentrează conflictele de putere în cadrul unor politici de producere a științei istorice contemporane, explică și faptul că ele au rămas în afara

practicilor istorice dominante. Nu este mai puțin adevărat că așa-numita Dispută dintre Antici și Moderni în câmpul istoriei antice a cuprins și studiile de gen, în exigența generală de reînnoire simultană a obiectelor de cercetare și a grilelor de analiză. Cu toate acestea, faptul că nu a existat vreo confruntare explicită și izolată în jurul problemelor studiilor de gen, precum și faptul, încă mai semnificativ, că nu a existat nici o confruntare între producătorii masculini și feminini de idei, ci, din contră, această problematică a fost tratată ca o componentă fundamentală a câmpului epistemic al noii definiții a gândirii istorice, au permis păstrarea calității cercetării, contribuind în același timp la răspândirea ei independent de mode și conjuncturi. Studiile de gen au dobândit astfel, fără dificultăți deosebite, drepturi depline în studierea cetății antice, inclusiv la Roma, afirmându-se ca o dimensiune constitutivă a noilor practici de cercetare adoptate de istoricii Antichității.